

1994 - 2004 DÖNEMİNDE DÖVİZ KURU VOLATİLİTESİNİN TÜRK TEKSTİL VE KONFEKSİYON İHRACATI VE KARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Araş. Gör. Büşra ENGİN

*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Dış Ticaret ve Avrupa Birliği Programı*

ÖZET

1980'lerden itibaren Türkiye'de uygulanan serbest politikalar sonucunda bir taraftan ihracat artarken diğer taraftan döviz kurundaki belirsizliklerden kaynaklanan ekonomik krizlerin meydana gelmesi, konuyu tartışmaların odak noktası haline getirmiştir. Türkiye ihracatının öncü sektörlerinden olan tekstil ve konfeksiyon sektörünün maliyetlerin yüksekliği, teşvik ve yatırımların yetersizliği gibi sorunları vardır. Bunun yanında döviz kurlarındaki değişikliklerin (volatilitesinin) döviz kuru riski ile sonuçlanmasının ihracat ve karlılık üzerindeki olumsuz etkisi de sektörün rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmada döviz kuru volatilitesinin sektör üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için tekstil sektörünün önde gelen on firmasının mali tablolarındaki üretimden satışlar, ihracat, dönem karı ve öz sermaye kalemlerinin 1994-2004 yılları arasında değişen döviz kurlarından nasıl etkilendikleri ortaya konmuş, daha sonra karlılık oranlarının nasıl bir seyir izlediği grafikler yardımıyla açıklanmıştır.

**The Effects of Exchange Rate Volatility on Textile and Clothing Sector on
1994-2004 Time Period**

ABSTRACT

It is the point of arguments that on one hand the external trade improved and on the other hand exchange rate risk and even economic crisis occurred as a result of liberal politics applied in Turkey from 1980 on. Textile and clothing sector which is the leader export sector has some problems such as high cost and lack of investment and encouragement. Additionally, negative effects of exchange rate risk, caused by exchange rate volatility, also reduce the competitive potential. In this study we examined the effects of volatility on the sector by showing how ten firms in the textile sector have been affected by exchange rate volatility between 1994-2004 time period, through the items in the financial tables such as sales, profits, capital account and export. Then, the profit/capital ratio's movements have been explained by the graphics.

GİRİŞ

Uluslararası ticaret hacimleri ile döviz kuru riski arasındaki ilişki dışa açık ekonomiler için önemli bir konudur. Döviz kuru riski olarak adlandırılan döviz kurlarında beklenmeyen artış ya da azalışlar ülkenin ekonomik ve politik istikrarına, para ve sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyine, beklenti ve arzı sebeplere bağlı olarak etkisini göstermektedir. Döviz kurlarının yükselmesi yani yerli paranın değerinin düşmesi yabancı para cinsinden satım yapan ihracatçılar için kar anlamına gelirken, aynı durum yabancı para cinsinden alım yapan ithalatçı için zarar anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ihracat yapan firmalar için yerli paranın değerlendirilip, döviz kurlarının düşmesi “döviz kuru riski” ni oluşturmaktadır. Ancak döviz kurlarındaki her düşüş ihracatçı için bir kur riski teşkil etmemekte, döviz kurlarındaki ani değişmelerin neticesinde döviz kuru riski meydana gelmektedir.

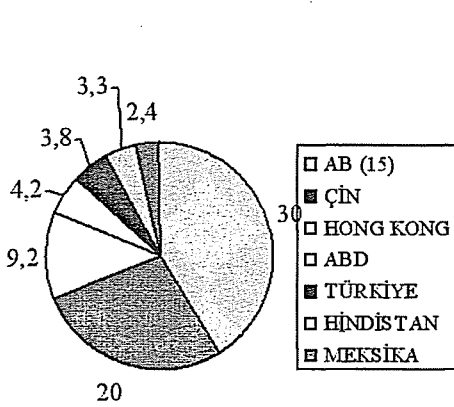
Döviz kuru volatilitesinin ticaret akımları üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu analitik ya da ampirik olarak belli değildir (Baum, Çağlayan, Özkan, 2001: 4). Bazı çalışmalar (Bahmani, Oskooee ve Payesteh 1993, Cabellero ve Corbo 1989, Caporale ve Doroodian 1994, Kenen ve Rodrik 1986) döviz kurlarındaki belirsizliğin marjinal üretimi azaltacağı, ticaretin ticarete konu olan mallardan ticarete konu olmayan mallara doğru kaymasıyla azalmasına sebep olacağını ortaya koyarken, bazı çalışmalar ise (Delias ve Zilberfarb 1993, Giovannini 1988, Sercu ve Venhulle 1992) döviz kurlarındaki belirsizliğin aksine ticareti kamçıladığını ortaya koymaktadır (Wang, Barret, 2002: 3) Ancak döviz kuru volatilitesinin ihracatı olumsuz yönde etkilediği geniş çevrelerce kabul edilmektedir. (Öztürk, Acaravcı, 2003: 3) Döviz kuru volatilitesine bağlı olarak yükselen döviz kurları ihracatçı için kar anlamına gelse de yine döviz kuru volatilitesine bağlı olarak düşen döviz kurları kur riski oluşturmakta ve ihracatçı için zarar teşkil etmektedir.

Döviz kuru riskinden korunmak için firmalar spot, swap, forward, futures, opsiyon gibi yöntemler kullanabilir. Ülke bazında ise döviz

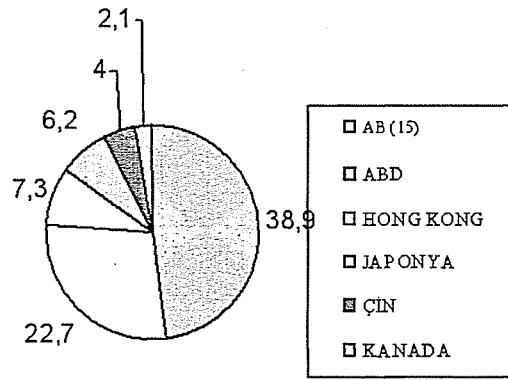
kuru riskinden korunmak için en uygun döviz kuru rejiminin seçilmesi gereklidir. Ancak hangi döviz kuru rejiminin en uygun olduğu tartışmalı bir konudur. Sabit kur rejimleri, esnek kur rejimleri ve ara kur rejimleri olarak üç ana başlık altında incelenen döviz kuru rejimlerinin her birinin ayrı ayrı avantajları ve dezavantajları vardır. Esnek kur rejimleri döviz piyasasında kurun gerçek değerini bulmasına yardımcı olurken döviz kuru volatilitesini beraberinde getiri. Sabit kur rejimlerinde ise istikrar olmasına karşın parasal krizlere ve şoklara dayanıksızlık söz konusudur. (Yağcı, 2001: 7) Küreselleşme ve dışa açık ekonomi politikalarında serbestleşme son zamanlarda pek çok ülkenin sabit döviz kuru rejimlerini terk ederek esnek kur rejimlerini benimsemesine yol açmıştır. Döviz kurlarının piyasadaki döviz arz ve talebine göre gerçek olarak belirlendiği bu rejimlerin istikrarın azalmasından ötürü döviz kuru belirsizliğine yol açması gibi olumsuz yanları vardır.

2001 krizinden sonra sabit kur rejimini terk ederek esnek kur rejimine geçen Türkiye’ de makro ekonomik istikrarsızlık, gelişmemiş finansal yapı, siyasi ve ekonomik belirsizlik gibi nedenlerle döviz kurları sık sık değişmekte ve döviz kuru riski meydana gelmektedir. Kendisini en çok dışa açık sektörlerde gösteren döviz kuru riskinin, Türkiye ihracatında çok önemli bir paya sahip olan tekstil ve konfeksiyon sektöründeki etkisi son dönemlerde oldukça tartışılan bir konudur.

Dünya ticareti yaklaşık 360 milyar USD düzeyinde olan tekstil ve konfeksiyon sektöründe üretim, gelişmiş ülkelere doğru kaymaktadır. (DPT, 2003: 3) Dünyada sektör bazında başlıca ihracatçı ülke %30 luk payla Avrupa Birliği ülkeleri, % 20’ li payla Çin’ dir. Türkiye ise %3,8 lik payla Hong Kong ve Amerika Birleşik Devletleri’ nden som beşinci sırada yer almaktadır. (Aras, 2006: 21) Sektör ithalatında ise %38,9 luk payı ile ilk sıraya yine AB ülkeleri alırken, ikinci sırayı %22,7 li payla ABD almaktadır. ABD’ yi sırayla Hong Kong, Japonya, Çin ve Kanada takip etmektedir.

Şekil 1: Sektörde Dünyada Başlıca İhracatçı Ülkeler

Şekil 2: Sektörde Dünyada Başlıca İthalatçı Ülkeler

Kaynak: Güler Aras, Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Rekabet Yeteneği, İtkib Yayınları, İstanbul, 2006, s.21. den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Sanayinin gelişmiş olduğu Avrupa Birliği ülkelerinde konfeksiyona göre daha çok sermaye yoğun olan tekstil üretimi daha çok gelişmiştir. Sektörde enerji ve nakliyat gibi maliyetlerde avantajı bulunan Birliğin sektör ithalatında ilk iki sırayı işgücü maliyetlerinin daha düşük olduğu Çin ve Türkiye almaktadır. İhracatında ise ilk sırayı ABD almaktadır.

Tekstil ve konfeksiyon sektörünün Asya kıtasındaki durumu ise Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasından sonra değişmiştir. 2005 yılında kotaların kaldırılacağını açıklayan bu anlaşma sonrasında Çin, AB ithalatında Türkiye'den, ABD ithalatında ise Meksika' dan birinciliği alarak ilk sıraya yerleşmiştir. Pamuk üretiminde dünyada ilk sırayı alan Çin'de başta işgücü olmak üzere (saat başına 60 cent maliyetlerin çok düşüktür. (TÜGİAD, 2004: 20-21) Çin tekstil ve konfeksiyon ihracatı 2003 yılı verilerine göre 78,9 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir (TC Şanghay Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği, 2004: 16.)

Sektörün ABD'deki durumu 1994 yılında yürürlüğe giren NAFTA ile değişmiştir. Meksika, ABD pazarında ilk sırayı almış, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika arasında ticaret bağları sıkılaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri sektörde dünyanın en büyük yapay lif ve üçüncü büyük pamuk üreticisi olmanın verdiği avantajla

kendi kendine yeter durumdadır. (Gülal, 1990: 2) İşgücü niteliğinin yüksek olmasına karşın maliyetinin yüksek olması dezavantaj yaratmakta, bu sebeple ülke, işgücünün ucuz olduğu ülkelerden alım yapmaktadır.

Türk tekstil ve konfeksiyon sektörü Osmanlı İmparatorluğu, hatta Selçuklu dönemine kadar uzanan zengin bir tarihe sahiptir. Cumhuriyet döneminde tekstil sektörü 1933' te Kayseri'de kurulan Sümerbank fabrikası ile kurulmuştur ve daha sonra da özel sektör firmaları iplik, dokuma ve terbiye işletmeleri kurmuştur. (Temiroğlu, 2005: 16) Kalkınma planlarında tekstil ve konfeksiyon sektörü öncelikli sektör olarak belirlenerek fabrika sayıları artırılmış ve sektörün gelişimine katkıda bulunulmuştur. 1960 sonrasında tekstilin Avrupa Topluluğu ile bütünleşmede önemli olduğu anlaşılmış, 1962-1972 yılları arasında yatırımlar artış göstererek sektörde ilk ihracat yapılmıştır. 1980 li yılların başından itibaren ihracata yönelik olarak hızlı büyüme sürecine girilmiştir. Tekstil ve konfeksiyon sanayi üretim hızı, Türk ekonomisinin büyüme hızının üzerindedir ve bu nedenle sektörün toplam üretim içindeki payı giderek artmaktadır. Günümüzde tekstil ve konfeksiyon sektörü 20 milyar doları aşan yıllık üretim değeri, 14 milyar dolarlık yurt içi tüketimi, 15 milyar Dolara varan ihracatı, Gayri Safi Milli

Hasıla içinde % 12, sanayi üretiminde % 14.2, imalat sanayi üretiminde % 16.3, toplam istihdamda % 10.3'lük payı ve toplam ihracat içinde % 40 lık payı ile ülkemiz ekonomisinin lokomotif sektörü konumundadır. (TBMM (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon-tekstilgelen15.htm>) Bunun arkasında Türkiye'nin dünya pamuk üretiminde altıncı ülke olmasının büyük rolü vardır. Ayrıca coğrafi koşulların uygunluğu, sektörün genel olarak emek yoğun bir

sektör olması ve hayvancılığın gelişmiş olması da etkilidir.

Ancak bu olumlu faktörlerin yanında sektörde zayıf yönler de mevcuttur. Nitekim işgücü maliyetleri giderek artmaktadır. ABD ve AB ülkelerine göre işgücü maliyetlerinde avantajı olan Türkiye, bu pazarlarda başta Çin olmak üzere Asya kıtasındaki rakiplerine göre yüksek işgücü maliyetlerine sahiptir. Enerji maliyetleri konusunda da sıkıntılar yaşanan sektörde rekabet gücü zayıflamaktadır.

Tablo 1: Tekstil Ve Konfeksiyon Sektöründe Rekabetle İlgili Parametreler

Tekstilde Rekabetle İlgili Parametreler	TUNUS	FAS	TÜRKİYE	HİNDİSTAN	<u>POLONYA</u>	ÇİN	İTALYA
Arsa fiyatı (ABD \$/m ²)	50	30-40	30	10	100	5	100-150
İnşaat (ABD \$/m ²)	250	450	500	30-400	700	300-400	600
Elektrik (cent/kwh)	6,2	11	8,8	6,6	8,5	5	9,6
Su (cent/m ³)	70	-	95	60	85	45	30-90
Nakliyat	2000 \$	1900 \$	1600 \$	2200 \$	1000 \$	2400 \$	1100 \$
İşçi Ücreti (ABD \$/h)	1,89	1,92	2,14	0,6	2,52	0,61	16,65
Yıllık Çalışma saati	2272	2208	2231	2350	1843	2180	1662

Kaynak: Alp Tiryaki, Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Yapısal Durumu ve Dış Ticaret İçindeki Yeri, (Basılmamış Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003), s.162-163.

Tekstil ve konfeksiyon sektörünün rekabetini etkileyen bir diğer faktör döviz kurlarıdır. Daha önce de belirtildiği gibi sektörü önemli ölçüde etkileyen döviz kuru riskini önlemek için uygun bir döviz kuru rejimi seçmek gereklidir.

Türkiye ekonomisinde farklı döviz kuru rejimleri uygulanmış ve değişik etkileri görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1929) serbest değişken döviz kuru rejimi benimsenmiş, bu dönemde İzmir İktisat Kongresi'nin yapılmasıyla tekstil sektörü öncelikli sektör haline gelmiş ve toplam ihracattan % 12'lik pay almıştır. Sektörde yapılan ihracatın neredeyse hepsi tekstil sektöründen yapılmıştır.

1930-1980 yılları arası uygulanan ayarlanabilir sabit döviz kuru rejimi bu dönemde belirlenen devletçilik politikasını desteklemek

için kullanılmıştır. Planlı dönem olarak adlandırılan bu dönem tekstil sektörünün gelişmesine yardımcı olmuştur. İçe dönük sanayi politikalarıyla sektör büyümüştür. Bu dönemde dünya tekstil ve konfeksiyon ticareti gelişmiş ülkelere doğru kaymıştır. (Yaşar, t.y.: 72) 1970'li yıllarda tekstil ve konfeksiyon ihracatı artsa da 60' lı yılların ikinci yarısında görülen düşük enflasyon ve yüksek büyüme hızı 70'li yıllarda ülkede yaşanan olumsuz koşullardan dolayı etkin kullanılamamıştır. Ayrıca 1970-1980 yıllarında dünyada petrol fiyatlarının artması ve iç şoklar gibi nedenlerle sabit kur uygulamasına ara verilerek devalüasyonların yapılması dışa kapalı ekonomi politikaları nedeniyle devalüasyonun dış ticaret üzerindeki pozitif etkisinden yararlanılmasını engellemiştir. (Keyder, 1991: 126)

Tablo 2: Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörünün Tarihsel Gelişimi 1000 Abd \$

Yıllar	Tekstil			Konfeksiyon		
	İhracat	İthalat	Fark	İhracat	İthalat	Fark
1925	12,75	48,768	-36,018	64	2,984	-2,92
1930	10,46	21,008	-10,548	41	673	-632
1935	9,076	17,257	-8,181	2	106	-104
1940	15,714	6,805	8,909	9	110	-101
1945	2,499	15,485	-12,541	-	450	-450
1950	82,665	35,667	46,998	-	269	-269
1955	57,665	34,9	22,338	-	547	-547
1960	64,045	18,807	45,238	-	23	-23
1965	115,875	24,277	91,598	81	2	79
1970	198,755	34,776	163,979	457	66	391
1975	327,771	98,411	229,36	17,951	116	7,835
1980	602,321	197,366	494,955	81,815	10	81,805
1985	1,228,221	287,839	940,382	744,849	1,467	743,382
1990	1,424,249	1,049,012	375,237	2,898,349	17,984	2,880,365
1995	2,130,665	2,621,797	-491,132	6,188,502	59,279	6,129,223
1996	2,352,153	2,812,672	-460,519	6,344,252	169,958	6,174,634
1997	2,730,714	3,380,520	-649,806	7,089,043	230,597	6,858,446
1998	2,811,763	3,305,229	-493,466	7,644,051	230,892	7,413,159
1999	2,733,641	5,573,359	160,282	7,145,053	199,635	6,945,418
2000	2,818,768	3,197,751	-378,983	7,194,609	256,327	6,938,282
2001	3,060,947	2,745,768	315,179	7,335,856	222,996	7,112,860
2002	3,204,383	3,830,920	626,537	8,951,802	263,34	8,688,462
2003	3,926,468	4,638,333	711,865	11,150,155	405,218	10,744,937
2004	4,950,081	5,657,467	707,386	12,649,981	622,562	12,027,419

Kaynak: Güler Aras, Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Rekabet Yeteneği, İstanbul, İtkib Yayınları, Ocak 2006, s.62.

24 Ocak 1980 kararları ile liberal politikaların uygulanmaya başladığı Türkiye' de döviz kurları serbestleştirilmiştir. İlk başlarda büyük bir pamuk üreticisi olmanın verdiği üstünlükle pamuk hammaddeli tekstil ürünleri ihracatı yapan Türkiye, zamanla sanayileşme sonunda pamuklu konfeksiyon ürünleri ihracatında öne çıkmıştır. 1980-1985 yıllarını kapsayan dönemde sektörün ihracatı %103 oranında artmıştır. Genel olarak 1980 sonrası tekstil ve konfeksiyon ihracatının önemli derecede artış gösterdiği kesin bir sonuçtur. Tekstil sektörünün kendi başına bir sektör olarak 1984-1992 yılları arasında %14,5 luk bir daralma ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında işgücü ve diğer maliyetler nedeniyle sektörün rekabet gücünün azalması, bu

dönemde yaşanan enflasyon sorunu nedeniyle döviz kurları ile oynanması sonucu Türk Lira'sının değer kazanması ile ihracatın olumsuz etkilenmesi ve Avrupa Birliği'nin Türkiye çıkışlı tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uyguladığı sınırlamaların kapsamını genişletmesidir. (Ertuğ, 2005: 166-167) Tekstil sektörünün zorluklar yaşadığı bu dönemde konfeksiyon ihracatı tam anlamıyla atağa geçmiş, 1984 yılından 1989 yılına kadar geçen sürede üç buçuk kat büyümüştür. Ancak döviz kuru dalgalanması ve Avrupa'daki ekonomik durgunluk nedeniyle 1990 yılında bu büyüme durmuştur. Ancak 1991 yılında tekrar % 16 oranında artarak 1992 yılında da bu büyümeyi devam ettirmiştir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörünün toplam ihracat içindeki payı 1973 yılında %35, 1988

yılında %33, 1989 yılında %38'dir. Bu rakamlara bakarak tekstil ve konfeksiyon sektörü ihracatının gelişmediğini söylemek yanlış olur. Çünkü, bu dönem içinde Türk ihracat gelirleri 200 milyon dolardan 10 milyar dolara yükselmiştir. (Ertuğ, a.e.: 74) 1990 yılından itibaren konfeksiyon sektörü ihracatı, tekstil sektörü ihracatını geçmiş ve Türkiye dünyada en önemli pazarlardan biri haline gelmiştir.

2000 yılında uygulanan "Sürünen Çıpa" rejiminden sonra sektör ihracatı 1995 yılından itibaren gerçekleşen ihracat rakamlarından farklı olmamıştır. 2001 krizinden sonra serbest bırakılan çıpa sonrasında ihracat sıçramalar yapmış, devalüe edilen TL'nin değeri düşünce bu artış %13 seviyesine çıkmıştır. (Söyler, 2006: 5). 2004 yılından sonra sektör ihracatının toplam ihracat içindeki payı %30 ların üzerine çıkmaya başlamıştır.

Genel olarak tekstil ve konfeksiyon sektörü 1980'li yıllara kadar içe dönük sanayileşme politikaları ve sabit döviz kuru rejimi altında istikrarlı bir şekilde gelişmiştir. 1980'li yıllardan sonra ise izlenen liberal politikaların ışığında esnek döviz kuru rejimi ile birlikte dışa açılmış, ihracat artışında patlama yaşanmıştır. Ancak esnek döviz kuru rejiminin beraberinde getirdiği döviz kuru riski sektör ihracatçıları için handikap oluşturmuştur.

Döviz kuru riski konfeksiyon sektöründen daha çok tekstil sektörü üzerinde etkilidir. Bunun sebebi döviz cinsinden ihracatı yapılan konfeksiyon sektörünün üretiminde de yine döviz cinsinden ara malların kullanılmasıdır. Oysa döviz cinsinden ihracatı yapılan tekstil sektörü üretiminde başta pamuk olmak üzere yurt içinden yani yerli para cinsinden hammaddeler kullanılmakta ve dolayısıyla aradaki fark açılmaktadır.

Aşağıda tekstil sektöründe ileri gelen, İMKB'ye kote olmuş, 1994 yılından beri her yıl Türkiye'nin ilk 500 firması içinde yer alan on firmanın (AK-AL, AKIN, AKSU İPLİK, ALTINYILDIZ, ARSAN, BERDAN, BİRLİK, KARSU, MENSA, YÜNŞA) 1994-2004 yılları arasındaki bazı mali kalemleri gösterilmiş ve İstanbul Sanayi Odası'nın verilerine göre düzenlenen mali tablolarının değişik döviz kuru

rejimlerinin uygulandığı yıllarda nasıl bir seyir izlediği ortaya konmuştur.

Firmaların üretimden satışlarına bakılacak olursa, yıllar itibariyle sürekli artış kaydedilmiştir. 2000 yılında uygulanan çapalı kur rejimine kadar satışlardaki yıldan yıla artış ortalama olarak %100'lere yakınken 2000 yılından sonra ekonomik krizin de etkisiyle daha yavaş bir artış sürecine girmiştir. 2003 yılından sonra TL'nin değer kazanıp, döviz kurlarının düşmesiyle satışlardaki artış hızında önemli düşüşler kaydedilmiş, hatta bazı firmalarda azalışlar meydana gelmiştir.

Özsermayenin yüksek olması firma için her zaman olumlu bir durum olup, döviz kuru riskini azaltıcı bir faktördür. Çünkü özsermayenin yüksek olması firmanın faaliyetlerini borçlar ile değil de kendi varlığı sayesinde sürdürdüğünün bir göstergesidir. Öz kaynak açısından yetersiz olan sektör, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile şiddetle sarsılmıştır. Sayısız tam olarak tespit etmek mümkün değildir ancak çok sayıda firma krizle birlikte faaliyetine son vermek zorunda kalmıştır.

İhracata bakıldığında ise, dolar olarak verilen ihracat rakamlarının döviz kurlarının yükseldiği dönemlerde daha çok TL getirdiği bir gerçektir. 1994 sonrası iç talepte gözlenen daralma sonucunda etkilenen sektörde üretimde ihracatın ağırlığı fazladır. Sektör bu daralmayı ihracatla aşabilmiştir. (Gürkan, 2005: 23) Ayrıca örneğin AK-AL firmasının 2000 yılında yaklaşık 48,16 bin dolar olarak gerçekleştirdiği ihracat rakamının 2001 yılında 47,14 bin dolar seviyesine inme sebebi ülkedeki ekonomik krizdir ve bu kriz ortamında döviz kurlarının yükselmesiyle elde ettiği TL değeri daha yüksektir.

Dönem karı tablosunda ise döviz kurlarının beklenmedik bir şekilde arttığı kriz dönemlerinde firmaların dönem karlarının arttığı, krizin etkilerinin geçtiği ve döviz kurlarının düştüğü dönemlerde ise karlarının düştüğü, hatta zarar ettiği görülmektedir.

Tablo 3: Üretimden Satışlar

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AK-AL	3,316,520	6,475,395	10,652,954	20,430,940	28,846,359	39,198,672	64,523,958	101,123,976	129,681,255	126,917,539	118,099,578
AKIN TEKSTİL	1,245,591.86	2,841,595.985	5,347,458.000	10,450,324.000	20,695,530	32,847,912	45,134,535	100,239,369	157,002,512	159,476,269	190,872,512
AKSU İPLİK DOKUMA	1,922,158	3,674,672	7,261,575	1,141,420	15,940,633	21,654,111	33,307,786	54,847,537	80,229,349	79,670,148	69,415,391
ALTINYILDIZ	1,638,994	4,171,726	8,084,803	5,912,154	27,831,072	42,708,246	62,655,498	99,398,285	144,906,728	168,808,498	190,182,192
ARSA TEKSTİL	1,426,394	2,818,993	4,889,314	13,050,850	18,993,641	30,667,245	44,561,235	83,687,520	91,657,646	81,325,999	72,535,472
BERDAN TEKSTİL	993,296	2,609,179	4,736,155	9,840,297	18,042,611	24,999,905	37,065,594	67,996,498	84,348,070	90,500,135	97,292,880
BİRLİK MENSUCAT	1,810,122	2,246,960	4,953,992	8,901,946	14,027,924	21,684,835	35,014,493	61,299,953	83,011,554	100,287,451	126,072,502
KARSU TEKSTİL	1,118,883	2,007,616	3,355,361	6,526,205	11,796,224	19,917,421	25,892,832	52,708,379	71,663,076	88,228,149	87,295,084
MENSA MENSUCAT	2,326,415	3,721,545	6,590,402	10,778,006	21,878,544	32,132,200	53,337,475	86,992,925	113,444,182	108,074,210	104,055,651
YÜNSA	1,865,608	3,857,069	6,551,1432	2,075,577	16,319,320	26,666,813	34,135,530	67,729,612	84,176,595	79,988,530	103,410,138

Tablo 4: Dönem Karı

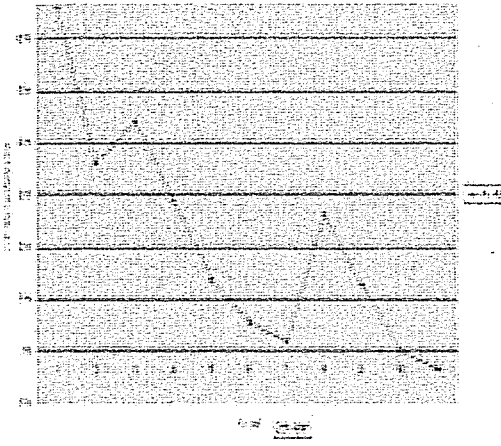
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AK-AL	548,406,809	836,260,061	2,047,032,000	2,206,190,000	1,681,973	974,304	464,826	11,931,574	8,263,627	101,832	(-3,237,225)
AKIN TEKSTİL	55,936,801	580,384,627	1,229,463,000	1,162,872,000	1,178,948	591,826	(-1,443,737)	9,533,143	8,498,987	14,274,238	8,015,734
AKSU İPLİK DOKUMA	373,895,612	669,589,813	1,561,555,000	1,097,749,000	1,137,566	203,317	894,386	2,086,530	(-565,634)	(-1,840,496)	(-8,130,647)
ALTINYILDIZ	240,169,003	713,966,836	1,462,692,000	1,186,380,000	3,530,337	1,061,116	634,616	(-22,206,003)	702,137	2,020,299	(-1,647,571)
ARSA TEKSTİL	345,703,436	302,725,544	177,997,000	1,836,789,000	1,002,973	155,944	445,643	2,810,693	4,704,342	(-4,741,253)	(-8,566,627)
BERDAN TEKSTİL	15,840,903	132,614,233	695,632,000	783,272,000	959,887	(-217,432)	(-8,521,759)	(-52,681,268)	(-22,938,468)	1,779,881	13,442,255
BİRLİK MENSUCAT	551,914,499	523,757,646	740,083,000	(-853,400,000)	(-3664,035)	(-1,880,810)	330,833	(-5,550,760)	2,279,674	1,024,886	3,420,985
KARSU TEKSTİL	228,318,423	435,349,274	241,676,000	460,713,000	441,308	750,018	2,285,747	1,272,799	6,723,464	1,988,084	(-3,862,506)
MENSA MENSUCAT	137,995,614	138,948,811	62,768,000	1,613,583,000	207,049	(-5,396,811)	(-477,895)	(-9,203,615)	6,197,467	(-1,343,583)	(-30,091,706)
YÜNSA	(-95,184,208)	517,625,220	898,545,000	1,927,194,000	1,383,547	1,286,560	2,436,429	1,968,348	13,104,335	7,900,529	9,097,115

Tablo 5: İhracat

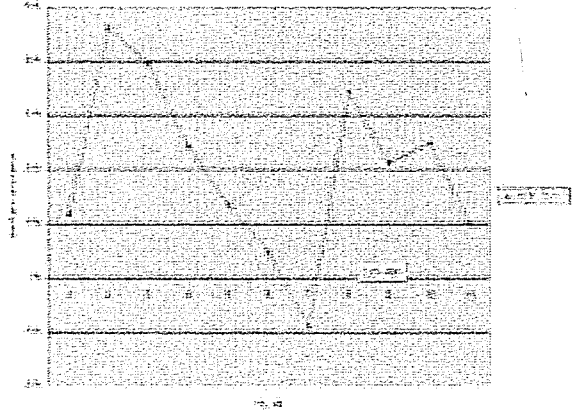
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AK-AL	42,329	53,011	49,487	46,241	38,02	39,889	47,14	48,6	38,866	34,106	36,34
AKIN TEKSTİL	16,471	25,774	29,54	40,236	59,313	59,644	51,384	54,207	66	77	110,05
AKSU İPLİK DOKUMA	18,728	22,714	22,85	17,753	15,772	17,768	19,907	20,126	21,506	21,665	16,454
ALTINYILDIZ	11,439	24,276	23,643	26,059	35,02	38,044	34,799	33,319	31,003	26,156	35,851
ARSAN TEKSTİL	7,25	8,972	11,65	29,729	19	30,937	21,14	23,45	13,386	15,06	13,118
BERDAN TEKSTİL	11,87	20,892	25,202	31,861	50,667	33,799	36,003	41,509	45,85	47,74	58,288
BİRLİK MENSUCAT	25,037	18,293	16,269	18,825	21,829	24,856	26,922	26,449	33,142	40,715	44,303
KARSU TEKSTİL	634	540	1,187	1,993	6,126	9,957	5,635	6,295	8,753	13,473	12,619
MENSA MENSUCAT	19,465	18,733	21,177	19,371	31,485	34,604	44,299	46,105	48,902	45,708	37,356
YÜNSA	28,031	31,586	38,789	40,067	36,217	40,847	38,542	40,994	42,278	40,994	53,127

Tablo 6: Özsermaye

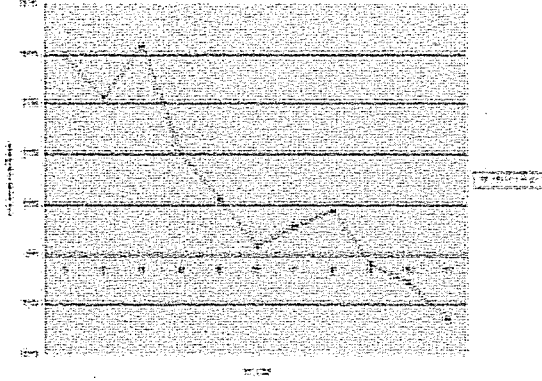
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AK-AL	833,194,424	2,314,407,142	4,662,905,000	7,611,076,000	12,220,308	17,149,299	24,009,361	45,485,825	64,765,719	71,361,249	94,976,457
AKIN TEKSTİL	481,916,455	1,259,471,862	3,126,195,000	4,822,872,000	8,849,364	12,591,437	15,562,583	27,862,727	40,090,681	57,774,854	83,103,143
AKSU İPLİK DOKUMA	942,260,293	2,142,113,565	3,755,269,000	5,454,873,000	10,379,963	12,729,062	16,608,797	23,918,731	29,957,199	32,341,487	61,804,778
ALTINYILDIZ	547,178,122	1,687,505,789	3,338,225,000	5,039,198,000	9,686,806	11,898,833	17,008,963	14,523,473	37,560,757	47,298,377	60,707,015
ARSAN TEKSTİL	649,402,396	1,508,225,473	2,520,732,000	7,598,557,000	16,617,973	21,589,302	28,387,915	38,940,169	56,519,934	66,473,838	77,560,379
BERDAN TEKSTİL	500,340,469	1,419,362,575	2,837,539,000	7,162,762,000	13,037,207	18,946,970	20,334,795	(-)19,025,674	(-)22,560,535	(-)38,350,781	7,290,647
BİRLİK MENSUCAT	332,684,211	1,202,144,676	2,520,043,000	2,538,885,000	3,778,913	3,717,144	8,450,887	9,908,112	20,927,097	29,020,673	48,009,313
KARSU TEKSTİL	306,402,816	935,567,764	1,593,111,000	3,444,388,000	6,083,818	8,454,835	12,427,245	16,179,791	31,551,244	37,355,458	38,095,415
MENSA MENSUCAT	973,061,436	1,566,617,145	2,413,417,000	5,647,333,000	6,455,029	4,927,463	16,662,688	15,317,516	32,902,547	43,208,897	46,777,638
YÜNSA	731,752,751	2,142,113,565	3,099,849,000	5,244,444,000	7,939,312	11,079,897	16,624,421	23,059,880	41,328,749	42,373,670	63,504,864

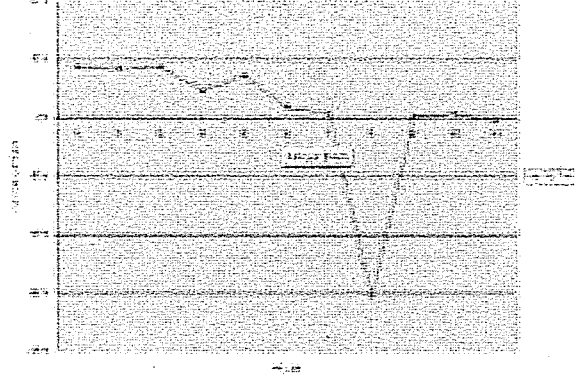
ŞEKİL 3: AKAL

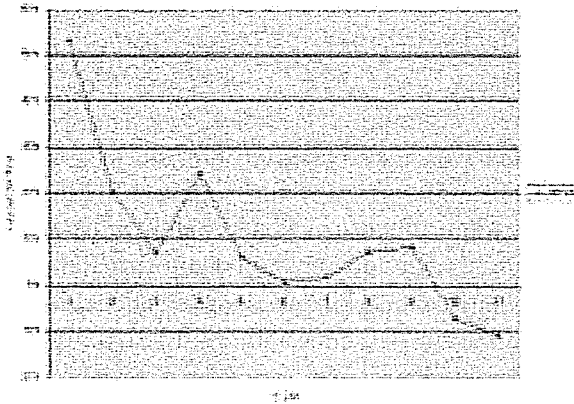
ŞEKİL 4: AKIN TEKSTİL

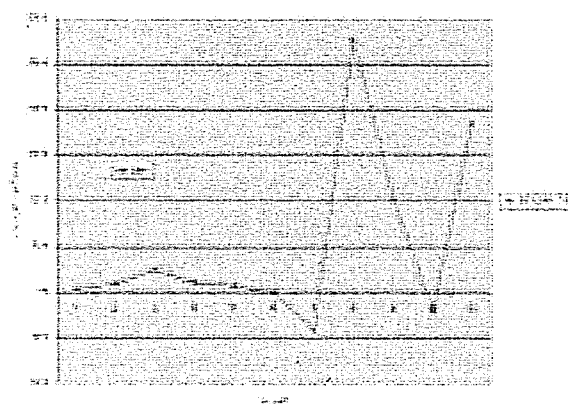
ŞEKİL 5: ARESUPLIK

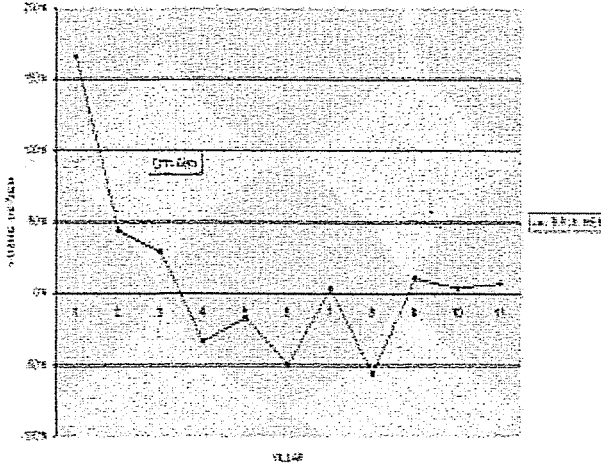
ŞEKİL 6: ALTINYILBIZ

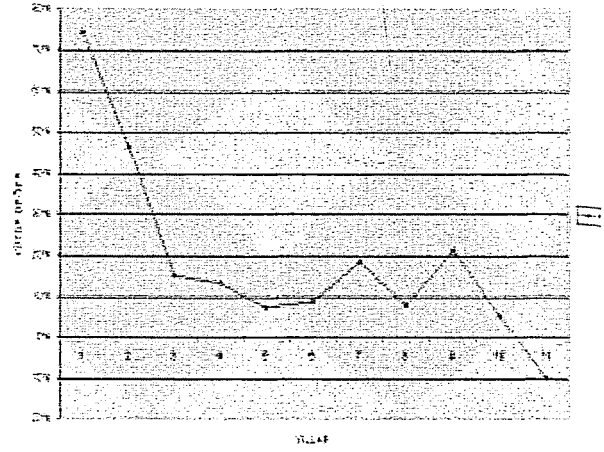
ŞEKİL 7: ARSAN

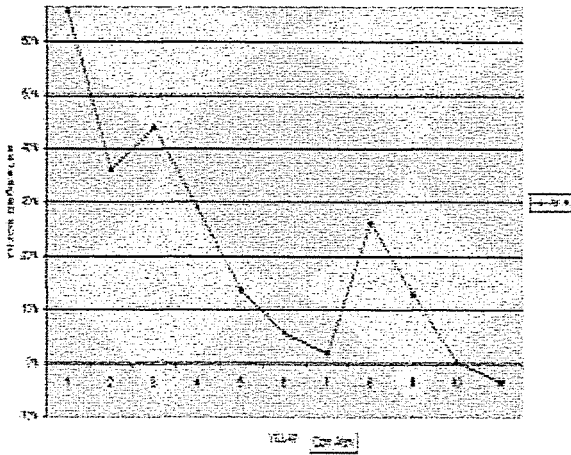
ŞEKİL 8: BERDAN

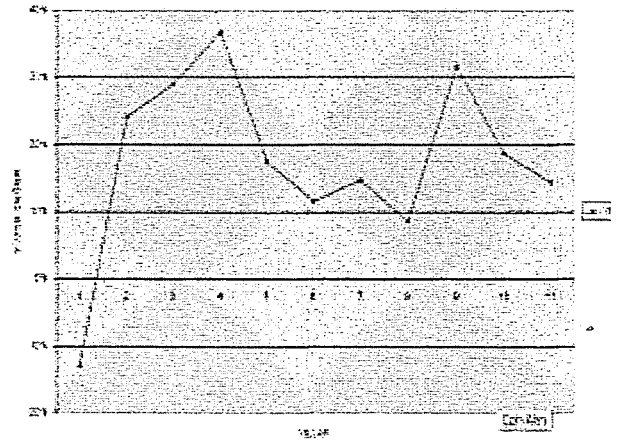
ŞEKİL 9: BİRLİK

ŞEKİL 10: KARSU

ŞEKİL 11: MENSA

ŞEKİL 12: YÜNŞA

Yukarıda aynı firmaların yukarıdaki veriler ışığında oluşturulmuş kar/öz sermaye oranlarını gösteren grafikler yer almaktadır.

Yukarıdaki grafikler on tekstil firmasının Kar/Özsermaye oranını göstermektedir. 1. yıl 1994 yılını temsil etmek üzere 1994-2004 yılları arasındaki 11 dönem içinde firmaların özsermaye karlılığının değişkenliği dikkat çekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus Altmyıldız ve Birlik Mensucat firmaları hariç diğer tekstil firmalarının döviz kurlarının yükseldiği kriz dönemleri olan 1994 ve 2001

yıllarında karlılıklarının önemli derecede arttığıdır. Altınyıldız ve Birlik Mensucat firmaları ise krizden olumsuz yönde etkilennişlerdir. Bu durum aynı dönem için aynı firmaların ihracat rakamlarına bakılarak da gözlemlenebilir. Döviz kurlarının yükselmesinin tekstil sektöründe genel olarak ihracat ve karlılığı arttırdığı sonucuna varılırken, Altınyıldız ve Birlik Mensucat gibi firmaların ihracat ve karlılıklarının azalma sebebi olarak akıllarda bu firmaların iç piyasadan daha çok etkilendikleri ve üretimlerini daha çok ithal mallar ile karşıladıkları gibi fikirler yaratabilir. Döviz kurlarının düştüğü 1997, 1998, 1999

yıllarında ise döviz kurunun düşmesi firmaların rekabetlerinde risk yaratmış, ve döviz kurunun düşmesiyle satışlar, ihracat ve karlılık azalmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin tekstilin hammaddesi olan pamuk üretiminde dünyada altıncı sırada olması ve Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan beri tekstil ve konfeksiyonun öncelikli sektör olarak ayrı bir önem kazanması, 1970 li yıllardan itibaren bu sektörde dışa açılmamızı ve 1980 lerde uygulanan liberal politikalarla sektör ihracatında Dünyada önemli bir pay kazanmamızı sağlamıştır. Türkiye, çoğunluğu Avrupa Birliği ülkelerine olmak üzere dünya genelinde tekstil ve konfeksiyon ürünleri tedarik etmektedir. Kurulduğu ilk yıllarda ihracatının neredeyse hepsi tekstil ürünlerinden oluşan Türkiye Cumhuriyeti günümüzde artık konfeksiyon ihracatını da güçlendirmiş, dış pazarda kendini kanıtlamış, marka ve kalitede etkinliğini geliştirmiş durumdadır. Bu yönlerine ilaveten coğrafi konumuyla da en büyük rakipleri olan Asya ülkelerine karşı rekabet üstünlüğü sağlayan Türkiye, sektörde bu güçlü yönlerinin yanı sıra bazı zayıf yönlere de sahiptir. Türkiye tekstil ve konfeksiyon sektörü, işçilik, enerji, nakliye gibi maliyetlerde rakiplerine göre dezavantaja sahiptir ve yatırım teşviklerinin yetersizliği ile döviz kurlarında istikrarsızlık gibi nedenlerle de rekabet gücünü kaybetmektedir. Türkiye ekonomisinde döviz kuru volatilitesi sorununun yaşanması sebebiyle sektör ihracatı olumsuz yönde etkilenmektedir. Döviz kurlarının beklenmedik bir şekilde artması tekstil ve konfeksiyon sektörü firmalarının satışlarını, ihracatını, dolayısıyla karlılığını artırsa da döviz kuru riski, sadece döviz kurlarının yükselmesi biçiminde algılanmamalıdır. Nitekim çalışmamızda da belirtildiği gibi 2001 krizinden sonra iyileşme dönemine giren Türkiye ekonomisinde, özellikle 2004 yılında TL'nin değerlenip, döviz kurlarının düşme eğilimine girmesiyle pek çok firma zarara uğramış, hatta faaliyetine son vermek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla tekstil ve konfeksiyon sektörünün kur riskiyle karşı karşıya kalması,

döviz kurlarının düşmesinden kaynaklanmakta ve bu da reel sektörün büyüme stratejisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Genel olarak kriz dönemleri gibi döviz kurlarının beklenmedik bir şekilde attığı dönemlerde dış piyasaya yönelik üretim yapan tekstil firmalarının karlılık ve ihracatlarında bir artış olduğu gözlenmekte, dolayısıyla döviz kuru riskinin tekstil sektöründe etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu riskin önlenmesi için uygun döviz kuru rejimi benimseneceği gibi, firma bazında da önlemler alınabilir. Esnek döviz kuru rejimi altında döviz kuru yükselmeleri öngörülemediği gibi döviz kuru düşüşleri de öngörülememektedir. Bunu önlemek için firmalar çeşitli finansal araçlara başvurarak, döviz pozisyonlarında döviz çeşitlendirmesini tercih etmektedirler. Örneğin, dolar ağırlıklı bir portföyde dolar kurundaki bir azalma riskine karşılık başka yabancı para cinslerine ağırlık verilerek yeni portföy oluşumlarına gidilmelidir.

Ülke bazında uygun bir döviz kuru rejimi seçilirken sadece döviz kuru riskini azaltmak için sabit kur rejimi uygulanması rasyonel olmayacaktır. Çünkü sabit kur rejimlerinin parasal krizlere ve şoklara dayanıksız olduğu geçmiş yıllarda tecrübe edilmiştir. Nitekim 2000 yılında bir çapa etrafında sabitlenen döviz kuru rejimi, 2001 krizinin patlak vermesine zemin hazırlamıştır. Bunun yerine belirli sınırlar etrafında serbestçe belirlenen bir döviz kuru rejiminin seçilmesi, sektöre yönelik teşvik ve yatırımların artırılması, hatta Çin örneğinde olduğu gibi ihracat sonrası firmalara daha yüksek bir kur düzeyi uygulaması gibi radikal kararların alınması tekstil ve konfeksiyon sektörü ihracatımızın gelişimine ivme kazandıracaktır.

KAYNAKLAR

- Aras, Güler (2006). *Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Rekabet Yeteneği*, İtkib Yayınları, İstanbul.
- Baum, Christopher F., Çağlayan, Mustafa, Özkan, Neslihan : "Nonlinear Effects of Exchange Rate Volatility on the Volume of Bilateral Exports"

- (Çevrimiçi), [http:// www.bc.edu/EC-pdf/16/10/2006](http://www.bc.edu/EC-pdf/16/10/2006).
- TÇ Şanghay Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği, (2004). "Çin Halk Cumhuriyeti Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri Dış Ticareti".
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2003). "Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Hazır Giyim Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü", Ankara.
- Gülal, Bekir, v.d. (1990). ABD Tekstil ve Hazırgiyim Sanayi ve Pazarı, İtkib Yayınları, İstanbul.
- Gürkan, Aynur (2005) 1994 ve 2001 yılı Krizlerinin Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sektörüne Etkilerinin Oran Analizi Yardımıyla İncelenmesi, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi: T.C. Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara)
- Keyder, Nur (1991). Para Teori-Politika, 3.bs, ODTÜ, Ankara.
- Wang, Kai Li, Barret, Christopher B., "A New Look At the Trade Volume Effects of Real Exchange Rate Risk" (çevrimiçi), [http:// aem.cornell.edu/research/research.pdf.20/10/2006](http://aem.cornell.edu/research/research.pdf.20/10/2006).
- Öztürk, İlhan, Acaravcı, Ali (2003). "The Effects of Exchange Rate Volatility on the Turkish Export: An Empirical Investigation", *Review of Social, Economic and Business Studies*, Vol.2, 197-206.
- Temiroğlu, Ahmet (2005). "Ulusal Rekabet Gücü Olarak Tekstil Sektörü", *Örsad*, sayı:11, (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/ekstilgelen15.htm>.14/10/2006.
- Tiryaki, Alp (2003). *Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Yapısal Durumu ve Dış Ticaret İçindeki Yeri*, (Basılmamış Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (2004). *Türk Hazır Giyim Sektörü Ufuk 2010 Yol Haritası Global Hedefler ve Politikalar*, , 2004.
- "Türkiye' nin En Büyük 500 Firması", İstanbul Sanayi Odası, Cd.
- Söyler, Halil (2004).*Döviz Kurları Üzerine İşlemler*, (çevrimiçi) http://www.alomalive.com/halil_soyler_doviz_kur_islemler.htm, 16/03/2006.
- (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/ekstilgelen15.htm>)
- Yağcı, Fahrettin (2001). "Choise of Exchange Rate Risk for Developing Countries", *Africa Region Paper Series* No.16, s.1-27.
- Yaşar, Ertuğ (t.y.). "Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü", *İtkib Yayınları*, Yayıno:0041,
- Yaşar, Ertuğ (2005). "İhracatın Sıkıntısına Devalüasyon Çare Olur Mu?", *İtkib Hedef*, sayı: 141, s. 36-44.